

УДК 72.013

Кедровська І.П.

*аспірант кафедри теорії архітектури**Київський національний університет будівництва і архітектури*

ЦІЛІСНІСТЬ КОМПОЗИЦІЇ

Анотація: в статті розглядається одна з головних якостей композиції – цілісність. Висвітлюються висловлювання тлумачення поняття фахівців в області композиційної творчості, виділяються основні ознаки цілісності, пропонуються засоби досягнення цілісності архітектурної фронтальної композиції.

Ключові слова: єдність, неподільність, супідрядність.

Будь-яка «рiч», явище природи чи суспiльства, мають характернi властивостi, що визначають їх вiдмiннiсть вiд iнших явищ або «речей». В галузi художньої композицiйної творчостi iснують властивостi, наявнiсть яких є обов'язковими для цiлiсних, гармонiйних, завершених композицiй.

Наявнiсть таких властивостей характерна як для природних, так i для рукотворних (змістовних та беззмістовних) композицiй. Маючи iнтегральний характер взаємозв'язку, властивостi виступають в завершених цiлiсних композицiях у нерозривнiй єдностi. Але для бiльш повного розумiння їх ролi в структуруваннi композицiї є доцiльним їх умовне вичленування («препарування»).

Природа має таємницю надавати єднiсть та цiлiснiсть навiть частинам, що вiдокремленi вiд цiлого. Вiдокремлена вiд дерева гiлка – це завершене дерево в мiнiатюрі. Листок дерева – це також завершена в собi форма, що повторює форму дерева. Ця композицiйна властивiсть, яка iснує в природних формах, отримала естетичне засвоєння i закрiпилася у досвiдi мистецтва та архiтектури протягом соцiально-iсторичної практики.

Розглядаючи поняття цiлiсностi у широкому розумiннi (у науково-фiлософському розумiннi), ми знаходимо тлумачення, на першiй погляд, зовсiм вiдстороненi, а саме: iдеальнiсть, холiзм (вiд грецьк. holos – весь, цiлий), тотальнiсть, автономнiсть, незалежнiсть, збалансованiсть, ранжованiсть, монолiтнiсть тощо. Звертаючись до термiнологiчних словникiв та висловлювань спецiалiстiв в галузi композицiйної творчостi, знаходимо такi визначення: цiлiснiсть, єднiсть, супiдряднiсть, iєрархiчнiсть, тектонiчнiсть, структурнiсть, органiчнiсть, неподiльнiсть, нероздiльнiсть, i навiть такi метафори, як: мотив, канва.

Так, під поняттям цілісності, А.В. Іконніков розуміє композицію взагалі [2, С. 144].

«Цілісність, єдність мети, якій підпорядковано функціонування всіх складових частин складних систем» стверджує Г.І.Лаврик [4, С. 12].

А.П. Мардер під цілісністю архітектурної форми як твору визначає її архітектонічність [5, С. 42].

В книзі «Основи композиції» В.Є.Михайленка, М.І.Яковлева достатньо повно розкрита сутність поняття цілісності – синоніма супідрядності. «Супідрядність означає впорядкованість елементів чи їх груп у композиції за однією з ознак. Супідрядність можлива лише за умови нерівності компонентів за ознакою, яку покладено в основу узгодженості. У змістовних композиціях характер супідрядності визначається, переважно, призначенням об'єкта, його конструкцією, технологією виготовлення, у той час як у беззмістовних композиціях супідрядність вимірюється суто естетичними критеріями» [10, С. 58].

Не дивлячись на численні різночитання, можливо для мети композиційної творчості, виділити основні ознаки цілісності – це, перш за все, супідрядність елементів, ієрархічність їх зв'язків, що утримують від розпаду ціле. Супідрядність слугує для об'єднання частин на основі характеристики головного і другорядного. Головне може бути виділене його більшою величиною, масою або розташуванням інших елементів, формою, кольором, фактурою тощо.

«Головна риса закону цілісності – неподільність композиції – означає неможливість сприймати її як суму декількох, хоча б малих самостійних частин» [9, С. 65].

Що стосується кількості частин, що складають ціле, Р.Вентурі включає два крайніх випадки – одна-єдина частина і безліч частин – сприймається як ціле найбільш легко: єдина частина сама є цілим; гранична множина частин сприймається як єдність завдяки тенденції всіх частин сприйматися як єдиний малюнок або текстура. Наступним найпростішим цілим є тріада: три – це найбільш поширена кількість композиційних частин, які створюють в архітектурі монументальну єдність [6, С. 55].

Елементи, що складають гармонійну композицію, в більшості мають різні ознаки, серед яких може виділятися одна провідна, тобто основна. Основна ознака є ознакою цілісного композиційного утворення, у якому всі елементи мають бути певною мірою нею наділені [10, С. 58].

В художній практиці, в тому числі в сфері архітектурної творчості, характерне досягнення композиційної єдності при різноманітних компонентах, що дуже різні за своїми зовнішніми геометричними формами та фізичними

якостями. В цьому випадку шлях до вирішення композиційної єдності пролягає через супідрядність, тобто встановлення єдності і цілісності через знаходження зв'язків між головними і другорядними частинами та елементами, часто через сполучення контрастних якостей. В композиції встановлюється ієрархія елементів, що її складають – провідних, підрядних, супутніх [8, С.15].

Про це говорить і Р.Арнхейм в книзі «Искусство и визуальное восприятие». «З кількісної точки зору будь-яка секція цілого може бути названа частиною. Це визначення – єдине можливе визначення, коли ми маємо справу з чимось однорідним... Але однорідні структури зустрічаються рідко. Більшість структур неоднорідні, тобто вони містять різні розриви, місця дотику, загальні місця, які складають частини, що визначаються самою структурою». І далі: «Необхідно розрізняти «справжні частини», тобто секції, що виражають окремі частини цілого в рамках загального контексту, і «несправжні частини», тобто секції, що виокремлюються тільки в межах місцевого обмеженого контексту, а не в контексті усього цілого. За самою природою «справжня частина» має певну частку самостійності. Чим більший ступінь самостійності цієї частини, тим більша вірогідність внесення характерної властивості даної частини у контекст загального цілого. За самою природою «справжня частина» володіє певною часткою самостійності. Чим більший ступінь самостійності цієї частини, тим більша вірогідність внесення характерної властивості даної частини до контексту загального цілого. Ступінь, у якому частини об'єднуються, широко варіюється – без цієї різноманітності будь-яке організоване ціле, особливо витвір мистецтва, було б сумною та монотонною річчю» [1, С. 79-80].

Можливо виділити такі риси гармонійного цілого: повторюваність цілого в його частинах, супідрядність частин в цілому, співрозмірність частин і цілого, врівноваженість частин в цілому, єдність цілого [3, С. 12].

Повторюваність цілого в його частинах слугує меті об'єднання частин в ціле на основі подібності. Для гармонійної композиції характерне існування провідної, багаторазово повторюваної ознаки. Такою ознакою може слугувати, наприклад, переважання прямих кутів, або повтор характеру кривизни тощо.

Супідрядність частин в цілому слугує для об'єднання частин на основі головного та другорядного. Головне може бути виділене його більшою величиною, масою чи розташуванням відносно інших елементів, формою, кольором, фактурою тощо.

Співрозмірність частин і цілого слугує для узгодження частин в цілому, в основному, на основі пропорційних чи інших видів співвідношень.

Врівноваженість частин в цілому слугує для узгодження сил притягування, відштовхування та ін., які беруть участь в роботі цілого.

Єдність потребує узгодження всіх принципів, що закладені у композиції.

Використовуючи дифузні визначення поняття цілісності для мети композиційної творчості і, зокрема, для архітектурної фронтальної композиції, можна обмежитися такими ключовими словами, як єдність, неподільність, супідрядність, використовуючи зміст яких, можливо зробити композицію завершеною.

Література:

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. – М.: Искусство, 1974. – 393 с.
2. Иконников А. В. Функция, форма, образ в архитектуре. – М.: Стройиздат, 1986. – 287 с.
3. Краковская В. Д. Объемно-пространственная композиция в художественном конструировании: [Учебное пособие]. – М.: 1979. – 45 с.
4. Лаврик Г. И. Качество проектирования жилища. – Київ: Будівельник, 1976. – 127 с.
5. Мардер А. П. Теоретичні основи естетики архітектури: [Конспект лекцій]. – Київ: КНУБА, 2002. – 87 с.
6. Мастера советской архитектуры об архитектуре. – М.: Искусство, 1975. – 590 с.
7. Михайленко В. Є. Основи композиції. / В. Є. Михайленко, М. І.Яковлев. – Київ: Каравелла, 2004. – 302 с.
8. Объемно-пространственная композиция. Под ред. А.Ф.Степанова. – М.: Стройиздат, 1993. – 255 с.
9. Шорохов Е. В. Основы композиции. – М.: Просвещение, 1979. – 301 с.
10. Михайленко В. Є. Основи композиції. / В.Є.Михайленко, М. І.Яковлев.– Київ: Каравелла, 2004. – 302 с.

Аннотация

В статье рассматривается одна из главных качеств композиции-целостность. Освещаются высказывания и толкования понятия специалистов в области композиционного творчества, выделяются основные признаки целостности, предлагаются средства достижения целостности архитектурной фронтальной композиции.

Ключевые слова: единство, неделимость, соподчинение.

Anotation

The article tries to reveal one of the main qualities of composition, integrity, shows the examples of interpretation of concepts by experts in the field of compositional creativity, isolates the major features of integrity, offers some- ways to achieve the architectural integrity of the frontal composition.

Key words: unity, indivisibility, subordination.